

LEVÉLSZEKRÉNY

Balogh Lajos írja: A Magyar Nyelv 2016. évi 1. számának Levélszekrény rovatában PESTI JÁNOS meggyőző érveket sorakoztat föl az *orda* és *ordas* szavak etimológiai össze nem függéséről. A cikkben többször is hangsúlyozza a tájszavak figyelembevételének szükségességét, mind a hangalakot, mind a jelentést illetően. Ezzel kapcsolatban szeretnék utalni arra, hogy a Kárpát nyelvatlasz (Общекарпатский диалектологический атлас 1–7. 1989–2003; rövidítése: OKDA.²) 3. kötetében önálló címszóként szerepel az *orda*, mégpedig szemantikai térképként, tehát nemcsak a szó elterjedéséről, hanem a jelentések előfordulásairól is jól tájékozódhatunk a kiadványból. Sajnos az említett atlasz hét kötete Magyarországon hiánytalanul csak két helyen található meg: az MTA Nyelvtudományi Intézetének könyvtárában és az ELTE Lengyel Tanszékén. Nekem is megvolt mind a hét, de az idő múltával a teljes sorozatot a volt munkahelyemnek, az MTA Nyelvtudományi Intézetének ajándékoztam. Itthon a lakásomon csak az összevont szómutató van meg: Общекарпатский диалектологический атлас, указатели. Институт польского языка, Польской Академии Наук. Под редакцией Януша Ригера. Краков, 2012. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a teljes hét kötet magyar nyelvű adatainak mutatóját én állítottam össze (Венгерский указатель. Составитель указателя Балог Лайош 109–117), és az egyes térképlapok közzétételi munkálataiban is részt vettem, tehát konkrét ismereteim vannak az *orda* szó szóföldrajzi viszonyairól. Megemlítem még, hogy 1987-ben Szkopjében megjelent egy bevezető kötet is (Общекарпатский диалектологический атлас. Вступительный выпуск. Скопје, 1987.), amely a moszkvai 1981-es kiadásból (Общекарпатский диалектологический атлас. Вопросник. изд. „Наука”, Москва, 1981.) teljes egészében átvette a kérdőív anyagát. Most a fentiek segítségével szeretnék közzétenni egy kis összeállítást, amely talán rávilágít arra, hogy az *orda* ~ *urda* milyen mértékben terjedt el a Kárpát-Balkán régióban. Elöljáróban elmondhatjuk, hogy az albán kivételével minden vizsgált nyelvben, illetőleg azok nyelvjárásaiban fellelhető.

A kérdőív egyelőre még csak prognosztizálta, hogy a gyűjtés során milyen szóalakok és jelentések várhatók: lengyel (*h*)*urda*, cseh *urda*, szlovák *urda*, magyar *orda*, ukrán *vurda*, moldáv *urdă*, szerbhorvát (*v*)*urda*, makedón *urda*. (Itt a román adat azért hiányzik, mert Románia nem vett részt az OKDA. munkálataiban, ebből következően román területen helyszíni gyűjtés sem volt. A kiadás során Románia területéről származó adatokat a szerkesztőbizottság a publikált román nyelvatlaszokból vette át.)

A várható jelentések: 1. másodlagos sovány túró; 2. sűrű főtt savó, melyből még nem vált ki a másodlagos túró; 3. a juhtejsavó felszínének összesűrűsödése; 4. főtt, savanyú tej; 5. főtt kendermag.

Most pedig lássuk a szómutató alapján a konkrét előfordulásokat. Sajnos ezekből nem derül ki a tájnyelvi hangalak, mert az összevont index minden esetben az adatok valamiféle köznyelviesített változatát tartalmazza. A táji hangalak és a jelentés is az atlasz 3. kötetében található térképlapokról olvasható le. A most következő listában az első szám (3) a kötet-számot, az utána következők pedig térképlap(ok) sorszámát jelölik: lengyel *urda* (3: 30, 33); cseh *urda* (3: 33); szlovák *urda* (3: 29, 30, 33); magyar *orda* (3, 33), *ordászacskó* (2:

² A kötetek részletes bibliográfiai leírását lásd: <http://www.worldcat.org/oclc/755118902> (2016. 04. 30.)

HM 39); ukrán *urda, hurda, vurda* (3: 28, 30, 33); román *urdă* (3: 33), *urdă de vacă* (3: 33), *urdă: jintiță de urdă* (3: 34), *urdă: spumă de pe urdă* (3: HM 19), *urdă: zer cu urdă* (3: 35), *urdă: zer de pe urdă* (3: 30, 35), *urdă: zer de sub urdă* (3: 30), *urda: zer de urdă* (3: 30), *urdit: zer urdit* (3: 30, 35); szerbhorvát *urda* (3: 33); albán: –; makedón *urda* (3: 33).

A fentiek alapján is úgy látszik, hogy az *urda* szó a románból származik. De még ezek után is nyitva marad a kérdés: hogyan tudott elterjedni ilyen nagy területen, a Kárpát-Balkán régióban. Hogyan került például a lengyel, a cseh, a szlovák nyelvbe a köztük levő földrajzi távolság ellenére? Talán ad némi magyarázatot erre az a tény, hogy a hegyi pásztorok szókészletébe tartozik, és így vándorolhatott egyik nyelvből a másikba.

Számunk szerzői

DR. BALOGH LAJOS, 1053 Budapest, Károlyi utca 14/B, VI. em. 75., lajos.balogh@t-online.hu – DR. BÜKY LÁSZLÓ, Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2., buky@hung.u-szeged.hu – DR. CSEPREGI MÁRTA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Finnugor Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/I, csepregi.marta@btk.elte.hu – DR. DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ, Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet, 1021 Budapest, Budakeszi út 51/E, deakslx@gmail.com – FAGA-NAGY MÁRIA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtudományi Könyvtár, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, faga-nagy.maria@btk.elte.hu – DR. HEGEDŰS ANDREA, BGSZC Fáy András Közlekedésgépészeti, Műszaki Szakközépiskolája, 1095 Budapest, Mester utca 60–62. andrea.hgds7@gmail.com – JAKAB KATALIN, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtudományi Könyvtár, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, jakab.katalin@btk.elte.hu – DR. JUHÁSZ DEZSŐ, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, juhasz.dezso@btk.elte.hu – DR. KABÁN ANNAMÁRIA, Miskolci Egyetem, BTK, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 3515 Miskolc, Egyetemváros, kaban.a@freemail.hu – KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS, 1071 Budapest, Peterdy u. 34., kicsis@freemail.hu – KISS GABRIELLA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtudományi Könyvtár, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, gabriellakiss511@gmail.com – DR. KISS JENŐ, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, kiss.jeno@btk.elte.hu – KOCSIS ZSUZSANNA, Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A; Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, 1146 Budapest, Dózsa György út 25–27., zsannakocsis@gmail.com – DR. PRESINSZKY KÁROLY, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 94974 Nitra, Drazovská 4, Slovenská Republika, kpresinszky@ukf.sk – DR. RÁCZ JÁNOS, 8230 Balatonfüred, Siske u. 69., janos.racz@freemail.hu – DR. SENG TORU, Budakeszi / Chita (Japán), szengat@hotmail.com – SZABÓ PANNA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár, 1053 Budapest, Ferenciek tere 6., szabo.panna@lib.elte.hu – DR. TERBE ERIKA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, terbe.erika@btk.elte.hu – DR. VARGHA FRUZZSINA SÁRA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A, fruzsa@gmail.com.